

O xiro euroasiático de Erdogan. Reflexións e repercusións sobre a (re) orientación xeopolítica turca.

Description

Formalizada a reconciliación turco-rusa durante a visita do presidente turco Recep Tayyip Erdogan ao seu homólogo ruso Vladimir Putin o pasado 9 de agosto en San Petersburgo, pode intuírse con maior nitidez a concreción de pasos máis decididos no relativo a recrear unha especie de *entente* entre Ankara e Moscova que, progresivamente, permita definir as potencialidades dun eixe euroasiático, cun radio de amplitude tentativamente identificado entre o Cáucaso, Oriente Próximo, Asia Central e o sueste asiático. Con todo, xorden algunhas interrogantes a este repentino contexto xeopolítico: estamos ante a posibilidade de observar un audaz xiro xeopolítico anti-atlantista nun país membro da OTAN como Turquía?; Como incidirán estas expectativas dentro do laberíntico conflito sirio?; E de cara á sucesión post-Obama na Casa Branca?; Cabe agardar unha inmediata reacción contraria por parte do eixe atlantista? Todas estas interrogantes planean a gran escala dentro dun imprevisible contexto xeopolítico con capacidade de alterar substancialmente diversos intereses afirmados dentro do estratéxico (e non menos inestable) *establishment* euroasiático.

Formalizada a reconciliación turco-rusa durante a visita do presidente turco Recep Tayyip Erdogan ao seu homólogo ruso Vladimir Putin o pasado 9 de agosto en San Petersburgo, pode intuírse con maior nitidez a concreción de pasos máis decididos no relativo a recrear unha especie de *entente* entre Ankara e Moscova que, progresivamente, permita definir as potencialidades dun eixe euroasiático, cun radio de amplitude tentativamente identificado entre o Cáucaso, Oriente Próximo, Asia Central e o sueste asiático. Con todo, xorden algunhas interrogantes a este repentino contexto xeopolítico: estamos ante a posibilidade de observar un audaz xiro xeopolítico anti-atlantista nun país membro da OTAN como Turquía?; Como incidirán estas expectativas dentro do laberíntico conflito sirio?; E de cara á sucesión post-Obama na Casa Branca?; Cabe agardar unha inmediata reacción contraria por parte do eixe atlantista? Todas estas interrogantes planean a gran escala dentro dun imprevisible contexto xeopolítico con capacidade de alterar substancialmente diversos intereses afirmados dentro do estratéxico (e non menos inestable) *establishment* euroasiático.

Mentres a intensa purga post-golpe levada a cabo polo presidente turco Recep Tayyip Erdogan trala fracasada asonada militar do pasado 15 de xullo reafirma o seu viraxe autocrático a nivel interno, crecen as inquietudes en Washington e Bruxelas sobre o abrupto xiro xeopolítico realizado por Ankara favorable a eventualmente procrear un eixe euroasiático, principalmente establecido con Rusia pero potencialmente ampliado cara China.

Este contexto altera diversos intereses estratéxicos establecidos principalmente polo denominado eixe atlantista, identificado este en a estratéxica relación transatlántica establecida entre EUA e a Unión Europea, coa OTAN como ferramenta chave. Turquía é membro da OTAN desde 1952, aspecto que lle confire un peso estratéxico dentro deste eixe atlantista, principalmente polo feito de ser o segundo exército con máis efectivos dentro da Alianza Atlántica.

Os receos e críticas de Erdogan cara a Occidente, especificamente cara EUA, pola súa ambigua posición durante as intensas horas do fracasado golpe militar turco, pareceron persuadir ao presidente turco de establecer unha vía de conexión con Moscova. Precisamente, o presidente ruso Vladimir Putin foi, xunto o seu homólogo iraniano Hassan Rouhaní, un dos máis inmediatos e decididos apoios que tivo Erdogan durante as tensas horas golpistas.

Con todo, a articulación dun eventual eixe ruso-turco con pretensións de ampliar o seu radio de actuación cara ao estratéxico espazo euroasiático ten efectos disuasivos para este eixe atlantista do cal Ankara é socio chave. Por iso, os recentes acontecementos establecidos no aínda pouco esclarecido intento de golpe militar en Turquía e, principalmente, a reconciliación entre Erdogan e Putin selada o pasado 9 de agosto en San Petersburgo, teñen que ser observadas dentro dun contexto xeopolítico específico, particularmente metabolizados dentro dos inesperados e non menos intrigantes

acontecementos recentemente observados no espazo euroasiático (desde Armenia ata Kazajstán), así como na posibilidade de focalizar un escenario de posguerra en Siria, con claras implicacións de redefinición de esferas de influencia en Oriente Medio.

Estes sucesos ten que ver con outro infrutuoso (e non menos misterioso) intento de vez en Armenia (18 de xullo); a aparición de inesperadas protestas con visos de inestabilidade en Kazajstán entre abril e xuño; a decisión búlgara (13 de xuño) de non aceptar unha base permanente da OTAN, desarticulando así o plan estratéxico da Alianza Atlántica de recrear un cordón sanitario anti-ruso desde o Mar Báltico ata o Mar Negro recentemente aprobado no Cumio da OTAN realizada en Varsovia (8-9 de xullo); e finalmente da negativa do goberno moldavo de aceptar a iniciativa da OTAN de inserirse como actor de resolución dentro do conflito de Transnistria⁽¹⁾, un escenario onde Moscova mantén imponderables intereses estratéxicos⁽²⁾.

O eixe Moscova-Ankara

Por tanto, a reunión entre Erdogan e Putin implicaba observar a eventual (re) configuración das súas respectivas esferas de influencia dentro do espazo euroasiático, evitando así a implicación do eixe atlantista vía OTAN, toda vez aproveita o visible debilitamento político da Unión Europea (moito máis palpable tralo *Brexit* británico) e o notorio declive no entusiasmo da ampliación europeísta, principalmente por parte das candidaturas procedentes do Leste europeo.

Este súbito xiro xeopolítico euroasiático estase forxando na aceptación de Erdogan de inserirse progresivamente dentro dos mecanismos de integración e de cooperación establecidos na Unión Económica Euroasiática (UEE) impulsada por Putin desde 2011, así como nas iniciativas chinesas amparadas na Organización de Cooperación de Xangai (OCX) e da Ruta da Seda. Intencións que eventualmente poden suxerir un efecto persuasivo cara a Occidente por parte de Erdogan, determinado por unha posición de prudente distanciamento ou gradual e calculada ruptura cos postulados xeopolíticos do eixe atlantista.

No plano interno, Erdogan avanza na disolución da tradicional orientación pro-occidental vixente na xeopolítica turca das últimas décadas, apostando por visualizarse cara a un eixe euroasiático cada vez máis ascendente no plano non só rexional senón incluso global. Neste sentido, as revelacións por parte dos servizos de seguridade turcos da cooperación de Moscova e incluso os servizos de intelixencia iranianos no cometido de advertir a Erdogan sobre o golpe militar en curso, confirman ata que punto estase conseguindo ese nivel de sincronización⁽³⁾.

Durante a reunión en San Petersburgo, Erdogan e Putin deron pasos para concretar lazos de cooperación no marco da industria militar. Aquí xorde con certa notoriedade as intencións de Ankara de que Moscova coopere na concreción dun Sistema Aéreo de Defensa Misilística de longo alcance (T-LORAMIDS)⁽⁴⁾ que permita a Turquía achegarse como socio militar clave para o Kremlin. Aínda que esta posibilidade aínda non está formalizada (e está por ver si pode converterse nunha cooperación tanxible), a mesma revela as intencións de Erdogan de buscar en Moscova un socio alternativo dentro da industria militar que lle permita exercer un efecto disuasivo cara á OTAN.

Con todo, as intencións de Erdogan de buscar un aliado militar alternativo á OTAN non parecen ser novas. Dentro das necesidades de satisfacer este programa T-LORAMIDS, Turquía escolleu en 2013 o sistema terrestre de defensa antiaéreo HQ-9 da compañía chinesa CPMIEC⁽⁵⁾, o cal xa provocou no seu momento fortes tensións entre Ankara e a OTAN.

En novembro de 2015, no medio da tensión bilateral entre Moscova e Ankara polo derribo de dous cazas rusos en territorio turco, Turquía finalmente cancelou o contrato chinés de defensa antiaérea, unha vez a OTAN e EUA acusaron á empresa chinesa CPMIEC de presuntamente fornecer equipo militar de alta tecnoloxía a Irán, Corea do Norte e Siria⁽⁶⁾. Este feito pode suxerir unha sutil presión por parte do eixe atlantista cara a Turquía no seu cometido de buscar novos aliados militares estratéxicos, neste caso China.

A Turquía “erdogiana”

Á espera dos cambios que poidan procrear esta (re) orientación xeopolítica turca, Erdogan avanza na consolidación dun sistema de cariz autocrático pero competitivo no plano electoral, moi similar ao de Putin en Rusia pero curiosamente cooptando ao seu favor aos sectores tradicionalmente opositores ao seu mandato, en particular os (republicanos e laicos establecidos no kemalista Partido Republicano do Pobo (CHP), os sectores nacionalistas, estamentos militares, etc.

Por tanto, non deixa de ser curioso o frontal apoio a Erdogan por parte do *establishment* político turco, co CHP á cabeza, nos incertos momentos do intento de vez, un aspecto que igualmente suxire a consolidación dunha cultura política antigolpista e antimilitarista en Turquía, precisamente fortalecida desde que Erdogan chegou ao poder en 2003 e principalmente tralo referendo de reforma constitucional de 2010, que limitou substancialmente o poder político en mans da casta militar turca, vixente desde a Constitución de 1982.

Xa con anterioridade, trala crise postelectoral de xullo de 2015 na que o partido de Erdogan, o islamita Partido da Xustiza e o Desenvolvemento (AKP) non puido obter a maioría parlamentaria, o propio AKP e o CHP transitaron en negociacións para eventualmente formalizar unha gran coalición governamental, finalmente infrutuosa. Con todo, trala repetición electoral de novembro de 2015, na que o AKP volveu gañar sen maioría absoluta, Erdogan viuse na perspectiva de acentuar as canles de concreción dun sistema post-kemalista con visos de acentuar un estilo personalista “erdogiano”, orientado a consolidar unha nova hexemonía política.

É por iso que os acontecementos que actualmente suceden en Turquía parecen intuír que o intento de vez foi unha especie de *leitmotiv* para Erdogan á hora de acelerar o seu proxecto político hexemónico. Mentres diversas fontes especulan coa posibilidade de que Erdogan aplique un autogolpe que lle servise para xustificar o seu deriva definitiva cara a un estilo autocrático e totalitario, a actual conxuntura post-golpe acrecenta as interrogantes sobre o que realmente ocorreu coa tentativa e cal é o estado real da situación en Turquía.

En diversas análises informativas en boa parte dos medios internacionais repetiuse ata a saciedade que a crise turca derívase da polarización entre o islamismo e o laicismo, traducida nun goberno de corte islamita e as súas complexas e difíciles relacións cos estamentos laico e militar. Aínda que este diagnóstico non deixa de ser revelador, o mesmo resulta insuficiente para explicar o que está ocorrendo, especialmente si obsérvase con maior atención cal é a evolución de Turquía baixo o dominio de Erdogan e do AKP desde a súa chegada ao poder en 2003.

A perspectiva probablemente máis asertiva ten que ver cunha loita intestina polo poder a gran escala entre os novos actores emerxentes na Turquía “erdogiana”. Aínda que militante do islamismo político, o AKP e Erdogan adoptaron estilos diverxentes en diversas etapas dos seus respectivos gobernos desde 2003, non só á hora de manter os seus maioritarios apoios principalmente nas zonas rurais de maior afiliación relixiosa senón principalmente de face a captar a unha masa social urbana, laica e progresista, cada vez máis descontenta co sistema kemalista preponderante desde a proclamación da República turca en 1923, do cal a poderosa casta militar atribúese o papel de gardián protector e interventor.

Nesta dinámica de captación de apoios políticos, o AKP distanciouse da posibilidade de reproducir un islamismo radical similar ao doutras sociedades musulmás, especialmente na veciñanza de Oriente Próximo. A súa visión dun Islam “laico”, transversalmente tolerante fíxolle gañar fortes apoios nas modernizadas clases urbanas, ata entre os membros do Movemento Gülen, unha especie de confraría islámica sunnita afiliada á escola xurídica hanafí liderada polo teólogo Fetullah Gülen, exiliado en EUA desde 1999.

Gülen e Erdogan foron aliados políticos durante décadas ata a materialización dunha ruptura definitiva en 2013, oficialmente por diverxencias sobre as negociacións que entón levaba a cabo o goberno turco coa guerrilla kurda do PKK para intentar solucionar o problema kurdo. Con todo, a infiltración do Movemento Gülen en diversos estamentos xudiciais, burocráticos, militares e principalmente do sistema educativo foi vista por Erdogan e o AKP como un desafío ao seu poder hexemónico, curiosamente emanado este de as urnas.

Precisamente, o sector educativo turco foi o máis penetrado por este sistema “erdogiano” e un dos máis afectados pola brutal purga post-golpe, en clara orientación a desprazar a tradicional educación laica por unha maior inclinación cara ás confrarías relixiosas controladas polo AKP e outros sectores islamitas non simpatizantes coa rede Gülen.

Ao mesmo tempo, Erdogan hase esmerado en consolidar unha especie de burguesía “islamita” impulsada por diversas confrarías e sectores económicos provenientes do interior, especialmente da provincia de Anatolia. Estas novas clases económicas burguesas, a maioría enriquecidas polas políticas económicas aperturistas do AKP, acentuaron un desprazamento da órbita de poder económico e político das tradicionais elites amparadas no sistema kemalista cara a “novos ricos” beneficiados por estas políticas.

En perspectiva, a chave que prudencialmente podería explicar que existe detrás do golpe turco e porqué o mesmo está derivando nun novo sistema político en Turquía, corresponde máis ben aos trasvases e a extrapolación que vive Turquía

dun sistema kemalista a un sistema “erdogiano”. Neste sentido, Erdogan parece máis ben reproducir en Turquía unha especie de similitude co sistema “putiniano” instalado desde 1999 en Rusia o propio Putin: electoralmente competitivo pero autoritario e hexemónico no político, baixo un estilo banalizado de forte popularidade carismática transmitidos a través de medios de comunicación modernizados e afines. E tanxencialmente liberal no económico, pero claramente a favor da nova *nomenklatura* no poder instalada no Kremlin e as altas esferas do Estado.

Neste sentido, Erdogan e o AKP lograron atraer diversas capas sociais, ata dentro dos sectores kemalistas e dos novos actores emerxentes na Turquía contemporánea, que aínda que recean do excesivo poder e do autoritarismo de Erdogan, terminaron momentaneamente apoiándolle no actual contexto post-golpe precisamente por non querer regresar aos tempos do gopismo militar e do sistema pretoriano instalando durante décadas pola poderosa casta militar turca.

Para avanzar no seu cometido político, Erdogan afianzou unha política de penetración de simpatizantes dentro das Forzas Armadas turcas e dos organismos de seguridade, que el mesmo ansiaba consolidar de cara á celebración, a comezos de agosto de 2016 (curiosamente cando Erdogan viaxaba a San Petersburgo para a reconciliación ruso-turca), do estratéxico Consello Militar Supremo. Con iso, Erdogan buscaba reordenar o poderoso Consello de Seguridade Nacional (MGK), un organismo tradicionalmente controlado pola casta militar kemalista, a través de militares e policía afectos ao novo sistema “erdogiano”.

Pode por tanto intuírse que máis aló da tradicional dicotomía entre islamismo e laicismo, a actual crise turca corresponda máis ben ao terremoto causado por este súbito cambio na correlación de forzas establecidas por Erdogan e o AKP co estamento militar, os novos actores políticos e o tradicional *establishment* kemalista, provocando así fortes rozamentos e contrariedades principalmente de cara a algúns sectores tradicionalmente vinculados co denominado “Estado Profundo”⁽⁷⁾, a rede Gülen, os movementos nacionalistas e extremistas e ata os intereses atlantistas. Todos eles interpretaron esta conxuntura como un desprazamento de poder cara a novas elites, o cal deixábaos subitamente excluídos e marxinaos dentro deste novo contexto “erdogiano” de poder.

Siria entra en xogo

Dentro da reconciliación turco-rusa, o tema de Siria terá un peso específico. Persuadido de alcanzar os seus obxectivos trala inédita intervención militar iniciada en setembro de 2015, Putin delinea o deseño dun sistema post-Bashar en Damasco, obviamente preservando os intereses rusos en Oriente Próximo e na conca mediterránea. E para iso necesita do apoio dun actor tan estratéxico e inevitable como Turquía.

Así, Putin sabe da necesidade de ir confeccionando unha Siria post-Bashar, un feito inevitable incluso mantendo ao presidente sirio no poder. Con todo, o Kremlin necesariamente debe calcular con certeza cales son os obxectivos turcos en Siria.

E aquí impóñense, entre outros, acordar con Erdogan determinados aspectos estratéxicos, entre os que se inclúen que facer co ascendente irredentismo kurdo establecido na rexión de Rojava ao norte de Siria, fronteirizo con Turquía; como manexar a ata agora ambigua política do presidente turco con respecto ao Estado Islámico (ISIS); e ata de sopesar as ambicións de Ankara ante a eventualidade de desintegración territorial do actual Estado sirio, aspecto que pode igual materializarse tomando en conta os constantes desprazamentos demográficos motivados pola crise dos refuxiados.

Pero o cume entre Erdogan e Putin afina igualmente outros focos en materia de cooperación económica e financeira, cun radio de extensión que abarca o espazo euroasiático. Estas relacións non só ten que ver coa revitalización dos acordos comerciais e turísticos existentes entre Ankara e Moscova (que anualmente ascendían a intercambios valorados en US\$ 30 mil millóns ata durante a crise diplomática de novembro de 2015) senón tamén coa potenciación de mecanismos financeiros alternativos ao eixe atlantista, establecidos estes en torno ao Banco Euroasiático, con sé en Kazajstán⁽⁸⁾.

Neste sentido, o cume de San Petersburgo albiscou a posibilidade de eventualmente sentar as bases de triangulación dun potencial eixe financeiro euroasiático entre Turquía, Rusia e Kazajstán, o cal pode igualmente intuír a posibilidade de ingreso pleno turco na UEE. Un punto estratéxico desta triangulación financeira e comercial ten que ver co fortalecemento do porto kazajo de Aktau, situado no Mar Caspio, considerado como unha entrada portuaria comercial de enorme importancia estratéxica.

Esta triangulación de intereses euroasiáticos podería eventualmente alcanzar o sector da seguridade. No cumio de ministros de Defensa da OCX celebrado o pasado 28 de xuño en Astana, capital de Kazajstán, precedendo ao cumio da

OTAN de Varsovia de comezos de xullo pasado, reafirmouse o compromiso de cooperación militar entre os países membros desta organización, da que Turquía acaba de ingresar como observador.

Neste cume, os ministros de Defensa da OCX acordaron combater tres ameazas estratéxicas: terrorismo, extremismo e separatismo⁽⁹⁾, o cal inflúe na articulación de mecanismos de cooperación ante calquera intento de inestabilidade nos países centroasiáticos, tal e como se foron observando recentemente desde Armenia ata Kazajstán⁽¹⁰⁾.

A inevitable reacción atlantista

Ante este contexto de cambios xeopolíticos en curso dentro do espazo euroasiático traducidos na reconciliación entre Erdogan e Putin, está igual por ver cal sería a reacción do eixe atlantista. Tamén debe observarse como este escenario gravitará noutros contextos, en particular de cara ás eleccións presidenciais estadounidenses e a sucesión de Barack Obama na Casa Branca, así como das expectativas da OTAN cifradas en illar a Rusia, configurando así mesmo un novo equilibrio estratéxico entre Europa Oriental, Oriente Próximo e Asia Central.

Observando con atención a Turquía post-golpe e a aparentemente decidida orientación euroasiática de Erdogan, o eixe atlantista acelera unha estratexia visiblemente reaccionaria, destinada a quebrantar este novo equilibrio de poder, pero esta vez actuando desde o propio espazo centroasiático.

A comezos de agosto, o secretario de Estado estadounidense, John Kerry, anunciou unha reunión cos ministros de Exteriores de Kazajstán, Kirguizistán, Turkmenistán, Uzbekistán e Tayikistán⁽¹¹⁾, oficialmente motivada por aspectos de seguridade e de desenvolvemento económico. Con todo, esta reunión intúe a preocupación de Washington pola preponderancia ruso-chinesa nesta rexión, a través dos mecanismos de integración establecidos na UEE, na OCX e da Ruta da Seda.

Cravando unha pica en Asia Central, esta estratexia atlantista busca igualmente quebrantar a articulación doutros eixes de integración de Moscova e Beijing cara a Irán, India e Paquistán⁽¹²⁾, ampliando un radio de actuación xeopolítica que inclúen o Golfo Pérsico e o Océano Índico. Debe xa que logo observarse que India e Paquistán, dúas potencias nucleares, xa solicitaron a súa eventual admisión na OCX.

A gravitación turca cara a este eixe euroasiático liderado por Rusia e China implicaría unha radical alteración de intereses que afectan directamente á OTAN, da que Turquía é un dos seus membros fundadores (ingresou xunto con Grecia en 1952). Por tanto, as relacións turco-estadounidenses poñeranse igualmente a proba neste contexto euroasiático, toda vez as mesmas vense especialmente motivadas polas demandas de Erdogan de extradición do líder da rede Gülen exiliado en Pennsylvania (EUA), así como da necesidade de Washington de manter a Ankara dentro da súa órbita de influencia.

Este aspecto cobra maior importancia dentro do contexto post-golpe e da (re) orientación xeopolítica euroasiática turca. Ankara segue sendo un estratéxico socio occidental, principalmente de carácter militar, con especial atención no papel que Turquía xoga dentro da estratexia occidental como actor capacitado para actuar en conflitos como os de Siria (ofensiva e control das cidades de Alepo e Raqqa), Iraq (control dos campos petrolíferos de Mosul) e Libia (coa actual ofensiva en Sirte). E aquí a Alianza Atlántica pon especial foco de atención na eventual capacidade turca de neutralización do ISIS.

Washington desexa igualmente avanzar nunha dobre estratexia de cooperación con Moscova que, ironicamente, está dando paso a medidas de disuasión orientadas a definir áreas de influencia dentro do espazo euroasiático. Esta estratexia de dobre fío nas relacións ruso-occidentais vese igualmente entorpecida pola persistente posición da Alianza Atlántica de sinalar a Rusia como a súa principal ameaza estratéxica, intensificando así un cordón de seguridade desde o Mar Báltico ata o Mar Negro. Todo isto sen menoscabar o truculento *impasse* que están causando as denuncias que desde o Partido Demócrata e algúns cargos da administración Obama contra o Kremlin sobre o presunto apoio ruso á candidatura do republicano Donald Trump.

Con todo, EUA precisa ao mesmo tempo da cooperación rusa e turca en Siria e Iraq, particularmente no cometido de avanzar na delimitación dunha Siria post-Bashar territorialmente fragmentada e dividida, toda vez as súas implicacións xeopolíticas definirán unha nova cartografía de poder para Oriente Próximo, precisamente nun momento en que Rusia, Turquía e Irán achéganse, motivando unha inesperada alteración da estratexia de apertura diplomática con Teherán impulsada desde 2013 por Obama.

Paralela á reconciliación con Rusia, Erdogan avanzou en agosto pasado na reconciliación con Israel trala ruptura

diplomática establecida a partir de 2011. Esta reconciliación turco-israelí ten visos de influencia desde Washington, particularmente ante as incertezas e a parálise *de feito* da pretendida apertura de Obama cara a Irán. Con todo, desde Tel Aviv observan con preocupación a reconciliación ruso-turca, xa que a administración dereitista do primeiro ministro israelí Benjamín Netanyahu ven nesta ecuación entre Moscova e Ankara un claro beneficio para o seu principal rival na rexión, Irán, no concenrente ao reforzamento do papel de influencia iraniano na posguerra e o futuro de Siria.

Outro aspecto ten que ver coa contención en territorio turco do fluxo de refuxiados cara a Europa, particularmente tralo acordo alcanzado por Ankara e a Unión Europea en maio de 2016, e que pode verse subitamente alterado e ata momentaneamente paralizado por mor das irritadas relacións turco-occidentais.

Cara á post-“posguerra fría”?

Todos estes factores son de obvia importancia estratéxica que inevitablemente inciden na atención de Washington no concenrente á reconciliación entre Putin e Erdogan e na eventual potenciación dun eixe euroasiático autónomo e desafiante dos imperativos do eixe atlantista.

Esta perspectiva de distanciamento con Turquía provoca inquietudes en Washington e Bruxelas. Esta preocupación intensifícase ante a evidencia dos efectos do temido Brexit fraguado no referendo británico de permanencia na UE (23 de xuño), no cal un aliado estratéxico do eixe atlantista como Gran Bretaña parece potencialmente virar o seu gravitación fóra dunha Unión Europea en imparable crise política, social e económica.

Este escenario altera os intereses de seguridade estratéxicos da OTAN, particularmente no relativo aos seus flancos mediterráneo e euroasiático. Ante a eventual saída británica da UE, a OTAN precisaba atar canto antes as a súa alianzas estratéxicas, con Turquía como actor imprescindible.

A perspectiva dun *revival* na reconciliación ruso-turca deixaba á OTAN ante un escenario adverso que ben puido gravitar a súa escala de influencia dentro do golpe⁽¹³⁾. Tanto como resulta pouco crible que nin Washington nin a OTAN soubesen algo sobre a tentativa golpista nun aliado estratéxico como Turquía, non parece igualmente casual que o secretario de Estado estadounidense John Kerry, estivese en Moscova o mesmo día en que se desenvolvía o intento golpista en Turquía. E a pechadura da estratéxica base militar turca de Incirlik durante as horas do golpe deixaba á OTAN sen posibilidade de controlar unha base aérea onde Washington ten almacenados armas tácticas nucleares e de intelixencia electrónica⁽¹⁴⁾.

Resulta igualmente significativo que aínda que EUA e Europa declararon apoiar “á democracia turca” nas horas incertas do golpe, sen mencionar expresamente a Erdogan, o presidente turco recibise o apoio público de Rusia e Irán. Este aspecto suxire observar que Erdogan viña trazando liñas de acordo con Moscova e Teherán, tradicionais aliados do réxime sirio, ante a eventualidade dunha transición post-Bashar al Asad en Siria que repercuta en afianzar os imperativos xeopolíticos turcos en Oriente Próximo⁽¹⁵⁾.

Por tanto, existe unha clara ilustración dunha xeopolítica euroasiática post-golpe turco no relativo á configuración dunha nova contorna rexional en Oriente Medio, principalmente dentro do conflito sirio. A posibilidade efectiva dunha reconciliación ruso-turca e a súa ampliación a unha aceptación *de feito* por parte de Teherán asesta outro revés aos intereses occidentais traducidos na eventual caída do réxime sirio, toda vez temen que dentro da purga post-golpe de Erdogan enfílese a posibilidade de alterar a ata agora condescendente política turca de apoio aos bombardeos occidentais contra o ISIS.

Ankara busca así neutralizar a posibilidade dun Kurdistán independente que altere os seus intereses enerxéticos no norte de Siria (recreación da tese da Gran Turquía) e desde o Mar Caspio ata o Mediterráneo. Paralelamente, o xiro euroasiático de Erdogan, co seu posible achegamento á UEE de Putin e o reforzamento doutros organismos rexionais como a Organización de Cooperación Económica do Mar Negro (BSEC), supoñen para a Alianza Atlántica unha clara competencia xeopolítica aos seus intereses expansivos no espazo euroasiático, particularmente alterados tralas vantaxes xeopolíticas rusas obtidas coa crise ucraína⁽¹⁶⁾.

Expectativas agora revitalizadas polos temores atlantistas ante o contexto post-Brexit e das complicacións de aprobación da Asociación Transatlántica de Comercio e de Investimentos (TTIP), que poden incidir en reorientacións xeopolíticas para Turquía por fóra da esfera de influencia occidental⁽¹⁷⁾. Entre elas, o feito de que Turquía ingresase en 2015 como socio de diálogo da Organización de Cooperación de Xangai (OCX), organismo impulsado por China e Rusia con membros doutras

repúblicas centroasiáticas (Kirguistán, Kazajstán, Uzbekistán e Tayikistán) e que igualmente conta como membros observadores a países estratéxicos como Irán, India, Afganistán, Bielorrusia e Paquistán.

O pasado 29 de xuño, o mesmo día que iniciaba os pasos de reconciliación con Putin a través dunha conversación telefónica, Erdogan participou no cume da OCX celebrada en Tashkent (Uzbekistán), na que eloxiou vehementemente a este organismo como “mellor que a Unión Europea”, intensificando eses temores atlantistas de que a (re) orientación xeopolítica turca cara a Rusia e China expresada nestes marcos de cooperación significaba a perda potencial do aliado turco dentro da súa esfera de influencia estratéxica.

A purga post-golpe e os intrigantes canles xeopolíticos consecuentes ao mesmo confirman en que medida as tensións establecidas polos imperativos estratéxicos en torno a Turquía e o espazo euroasiático cobran unha importancia capital para diversos actores. E prové a Erdogan dunha posibilidade efectiva de avanzar definitivamente cara a un sistema presidencialista de corte autocrático e vitalicio, de consecuencias igualmente incertas tomando en conta a evidente polarización de intereses establecidos tanto en Turquía como no exterior. Son demasiados factores en xogo que gravitan detrás do surrealista golpe turco pero que implican a aparentemente decidida aposta de Erdogan de utilizar o seu achegamento ao eixe euroasiático como medida de disuasión cara ao eixe atlantista.

(1) <http://www.eurasianet.org/node/79901>

(2) A aprobación o pasado 31 de decembro de 2015 da nova Estratexia de Seguridade Nacional da Federación Rusa implicou un reforzamento dos imperativos xeopolíticos e de seguridade nacional de Moscova dentro do espazo euroasiático ex soviético. O Kremlin vese persuadido a fortalecer os mesmos tomando en conta que observa unha crecente militarización das súas fronteiras coa OTAN, especialmente no Mar Báltico, así como ante a intensificación de focos de tensión por parte da OTAN e da Unión Europea dentro do espazo euroasiático, orientados a propiciar unha política de contención e de illamento para Rusia. O recente cumio da OTAN de Varsovia confirmou a certeza destas inquietudes rusas en materia de seguridade nacional.

(3) Mais aló do nivel de cooperación en materia de intelixencia, un caso curioso foi a revelación de que un dos pilotos turcos que derrubou un dos cazas rusos durante a crise de novembro de 2015, participou posteriormente no intento golpista contra Erdogan, segundo declarou o alcalde de Ankara, Melih Gökçek. Para maior información:

(4) <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/08/turkey-russia-aftermath-erdogan-putin-summit.html>

(5) <http://www.defensa.com/frontend/defensa/turquia-escoge-sistema-terrestre-defensa-anti-aerea-chino-hq-9-vn10297-vst157>

(6) <http://www.defensa.com/frontend/defensa/turquia-rescinde-contrato-china-cpmiec-apuesta-sistema-defensa-vn17023-vst157>

(7) Polo seu nome en turco Devlet en Derin, o que coloquialmente denomínase como “Estado Profundo” expresa unha tenue e ás veces invisible rede de alianzas e factores de poder aparentemente monolítico, integrados dentro do estamento militar, elites e grupos económicos, burocráticos, militares e políticos afines ao outrora hexemónico Partido Republicano do Pobo (CHP), así como medios de comunicación, intelectuais e xeradores de opinión pública tradicionalmente ancorados dentro do espectro laico, republicano e nacionalista turco.

(8) <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-05-03/putin-s-spat-with-erdogan-could-help-eurasia-bank-s-new-purchase>

(9) <https://actualidad.rt.com/actualidad/209665-defensa-rusia-nombrar-fuerzas-mal-mundo>

(10) Sobre a súbita aparición de escenarios de inestabilidade en Asia Central coincidindo co intento de golpe militar en Turquía, consultar: <http://www.igadi.org/web/analiseopinion/de-golpe-en-golpe>

(11) <http://katehon.com/es/agenda/estados-unidos-separa-asia-central-de-rusia>

(12) A principios de agosto, el Pentágono anunciou o seu rexeito a conceder a Paquistán un paquete de axuda militar valorado en US\$ 300 millóns, considerando que o goberno paquistaní non avanza o suficiente na loita contra a organización islamita Red Haqqani, con vínculos con Al Qaeda e os talibáns afgáns, e considerada por Washington como “organización terrorista”. Este anuncio pode albiscar certo *impasse* diplomático entre Washington e Islamabad que eventualmente reoriente a atención paquistaní cara o eixe euroasiático. Para maior información, consultar: <http://mundo.sputniknews.com/defensa/20160804/1062622191/eeuu-pakistan-ayuda-militar.html>

. Tampouco debe desestimarse a crise actualmente existente entre China e Xapón, particularmente tralo nomeamento por parte do primeiro ministro xaponés Shinzo Abe, da conservadora Tomomi Inada como ministra de Defensa. Inada, quen nega a masacre de Nanjing (China) realizada pola Armada nipona durante a guerra sino-xaponesa (1937-1945) antecesora da II Guerra Mundial, supón un xiro radicalmente nacionalista por parte de Tokio que tensará as relacións con Beijing, o cal igualmente manterá a China ocupada na crise do Mar de China sobre a reclamación da soberanía das illas Senkaku e Diayou. Este aspecto igualmente reforzará a atención, así como determinados imperativos estratéxicos de Washington en Asia Oriental, destinados á contención e ralentización do empuxe chinés, unha reprodución nesas latitudes do plan operativo da OTAN de conter a Rusia dende Europa Oriental ata Asia Central.

(13) <http://katehon.com/es/node/35201>. As relacións turco-estadounidenses veñen afrontando varias etapas de tensión debido a diverxentes intereses xeopolíticos. Un exemplo disto tivo que ver coa negativa do presidente Obama de recibir a Erdogan en marzo pasado, suceso que levou fortes críticas por parte de Ankara sobre a política exterior de Washington, en especial ante o presunto apoio estadounidense aos kurdos sirios na súa loita contra o ISIS. Por outra parte, Lawrence Wilkerson, ex xefe de gabinete do secretario de Estado Colin Powell, declarou que a CIA xogou “algún rol” no fracasado intento de golpe en Turquía. Ver: <http://mundo.sputniknews.com/mundo/20160720/1062227898/turquia-eeuu-cia-golpe.html>

(14) <http://www.lja.mx/2016/07/la-geopolitica-del-putsch-turco-taktika/>

(15) De feito, Rusia e Irán acordaron unha cooperación militar anti-ISIS en Siria, ao permitir Teherán a utilización da súa base militar en Hamadán, ao noroeste do país persa, para que cazas rusos bombardearan posicións do ISIS e do grupo xihadista Fronte Al Nusra entre Siria e Iraq. Para maior información: <https://www.afp.com/es/noticias/24/rusia-bombardea-yihadistas-sirios-con-aviones-basados-en-iran>. Con anterioridade, en maio pasado, o presidente iraniano Rouhaní apoiou a cooperación humanitaria rusa no sitio da cidade siria de Aleppo, toda vez durante un cumio en Bakú (Azerbaixán) con Putin e o anfitrión presidente azerí Ilham Alíyev, o mandatario iraniano estendeu este nivel de cooperación cara Erdogan e os seus problemas internos en Turquía. Para maior información, consultar: <http://mundo.sputniknews.com/orientemedio/20160808/1062683758/iran-rusia-siria-ayudahumanitaria.html>

(16) Recentes informacións, principalmente de fontes rusas, suxiren da posibilidade de procreación de escenarios de inestabilidade en Asia Central, particularmente en Kazajstán, presuntamente orquestrados por intereses exteriores a fin de propiciar unha posible ruptura dos respectivos eixes de alianzas de Moscova e Beijing. Algunhas desas fontes suxiren sobre a posible infiltración de elementos xihadistas presuntamente vinculados a redes do ISIS en Asia Central e o Cáucaso para provocar unha eventual expansión radicalizada. Outras fontes dan conta da posibilidade de renovación, por parte da CIA, das denominadas “revoluciones de cores”, desta vez en Kazajstán e outros países do espazo euroasiático ex soviético. Para maior información, consultar os enlaces: <http://katehon.com/es/news/eeuu-quiere-provocar-una-revolucion-de-color-anti-rusa-en-kazajistan> e <http://www.eurasianet.org/node/79741>, <http://katehon.com/es/agenda/quien-se-beneficia-de-la-desestabilizacion-de-kazajistan> e <http://katehon.com/es/article/kazajistan-terrorismo-desconocido>

(17) Erdogan impulsa recentemente unha alianza militar con Azerbaixán, estipulada na próxima apertura dunha base militar turca en territorio azerí, que pode anunciar un novo equilibrio estratéxico no Cáucaso e no Mar Caspio, con particular incidencia en conflitos inconclusos con visos de revitalización como é o caso de Nagorno Karabaj. Para maior información, consultar os enlaces: <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-to-establish-military-base-in-azerbaijan.aspx?pageID=238&nID=101906&NewsCatID=353> y <http://www.eurasianet.org/node/79751>

APARTADOSTEMATICOXEOGRAFICOS

Europa

ETIQUETAS

Xeopolítica Turquía CEID

IDIOMA

Castelán

Date Created

Novembro 2, 2016

Meta Fields

Autoria : 3713

Datapublicacion : 2016-11-02 00:00:00